

**ARHIDIACON DR. VLĂDUȚ-IULIAN ROȘU, ISTORIA VEȘMINTELOR  
LITURGICE DIN RĂSĂRITUL ORTODOX DE LA ORIGINI PÂNĂ LA  
SFÂNTUL SIMEON AL TESALONICULUI (+1429), EDITURA „CUVÂNTUL  
VIEȚII”, BUCUREȘTI, 2022, 352 P.**

*Prestigioasa Editură „Cuvântul Vieții”* a Mitropoliei Munteniei și Dobrogei a publicat recent, în condiții grafice de o deosebită calitate și estetică, cartea părintelui arhidiacon Vlăduț-Iulian Roșu (slujitor al Catedralei Mitropolitane Sf. Spiridin Nou din București), *Istoria veșmintelor liturgice din Răsăritul Ortodox de la origini până la Sfântul Simeon al Tesalonicului (+1429)*, teza de doctorat a sfinției sale, elaborată sub competența îndrumare a Pr. prof. univ. dr. Daniel Benga, titular al catedrei de Istorie bisericească, Patrologie și Liturgică la Departamentul de Teologie Ortodoxă al Universității „Ludwig-Maximilian” din München și susținută în anul 2021 în cadrul Școlii Doctorale „Dumitru Stăniloae” din Facultatea de Teologie Ortodoxă „Justinian Patriarhul” a Universității din București.

Cartea este structurată în 8 capitole, fiecare cu subdiviziunile corespunzătoare problemei abordate, se deschide cu *Introducere* și se încheie cu *Concluzii, Anexe și Bibliografie*.

*Cuvântul înainte* aparține, cum este firesc, coordonatorului științific al lucrării care apreciază că aceasta este „o cercetare actuală a vestimentației liturgice specifice celor trei trepte preoțești: diacon, preot și episcop... analizând fiecare veșmânt în parte sub următoarele trei aspecte: etimologie, origine și dezvoltare, precum și semnificație simbolică” (pp. 11-12).

În *Introducere* autorul prezintă câteva motivații ce l-au determinat să abordeze această temă, relevanța ei, stadiul cercetărilor - fiind menționate, între altele, lucrările lui Tano Papas și arhim. Chrysostomos (Grecia) și Vasile Gregorian, *Veșmintele liturgice în Biserica Ortodoxă*, Craiova, 1941 (România) - și sursele lucrării.

Capitolul I: *Opinii cu privire la originea veșmintelor bisericești* exprimă opinia originii levitice și opinia mai recentă a originii profane, expunând detalii semnificative legate de vestimentația sacră veterotestamentară (hiton, meeir, efod, hoșen, kidar) și de vestimentația civilă greco-romană din primele secole creștine (dalmatica, pallium, toga, stola, casula) și constatând

că „patru dintre veșmintele bizantine marchează o dublă paternitate, levi-tică și civilă...trei dintre ele...au echivalent în vestimentația civilă” (p. 57).

Capitolul al II-lea: *Veșmintele liturgice diaconești* descire stiharul, ora-rul și mânecutele. Stiharul, veșmânt comun celor trei trepte clericale, este atestat din secolul al IV-lea și întruchipează hainele luminoase și albe ale îngerilor și viața luminoasă a slujitorului (p. 79). Orarul, atestat de la mij-locul secolului al IV-lea, „prin purtarea orarului, diaconii nu doar că întru-chipează puterile cerești, ci transmit în Liturghie același mesaj pe care înge-rii îl rostesc neîncetat în Împărăția Cerurilor...se arată smerenia Domnului, atunci când a spălat picioarele ucenicilor” (p.99). Mânecutele, intrate în uzul liturgic în secolul al X-lea sunt un produs intern al Bisericii și „închipeie puterea atoatefăcătoare a lui Dumnezeu, precum și legăturile de la mâini ale Mântuitorului avute în timpul pătimirilor Sale” (p. 106).

Capitolul al III-lea: *Veșmintele liturgice preoțești* este dedicat epi-trahilului, brâului și felonului. Epitrahilul, atestat la începutul secolului al VIII-lea, „la nivel simbolic a fost asociat în principal cu jugul lui Hristos, povara purtării Crucii” (p. 122). Brâul, deși a reprezentat din perioada Vechiului Testament o piesă de vestimentație sacerdotală, atestat ca veșmânt liturgic creștin din aceeași perioadă, este „simbolul puterii lui Dumnezeu, dar și al nepătimirii” (p. 128). Veșmânt rezervat preotului, felonul a intrat în întrebuințarea liturgică în secolul al IV-lea, „asociat în mod constant cu Haina roșie primită de Hristos în chip de umilință, dar și cu haina Botezului, fiind simbol al stării ierarhice și al unui suflet curat, simplu, liber de patimi și luminos” (p. 144).

Capitolul al IV-lea: *Veșmintele liturgice arhierești* înfățișează epigo-natul sau bedernița, sakkosul, omoforul, mitra și mantia. Epigonatul ates-tat la începutul secolului al VIII-lea, sub numele de enchirion „este chi-pul smereniei, episcopul plecându-se și în fața oamenilor și ajutându-i să șteargă murdăria păcatului din sufletul lor, așa cum Însuși Hristos a spălat și șters picioarele ucenicilor Săi” (pp. 158-159). Folosirea liturgică a sakko-sului este atestată începând cu secolul al XII-lea, „la nivel simbolic a fost asociat, asemănător felonului cu haina primită de Mântuitorul Hristos în chip de batjocură, precum și cu harul lui Dumnezeu care îl învăluie pe arhi-ereu atunci când săvârșește lucrările lui” (pp. 184-185). Uzul liturgic al omo-forului mare este atestat din secolul al IV-lea, iar folosirea omoforului mic este de origine postbizantină (sec. al XVI-lea), „a fost asociat cu blana oii pe care a căutat-o Domnul când s-a pierdut și a luat-o pe umerii Săi, cu harul sfințitor al arhiereului și cu Întruparea Domnului” (p. 214). Obiceiul pur-tării mitrei de către episcopi s-a generalizat la sfârșitul secolului al XV-lea, semnificația simbolică este cea „a cununii de spini purtate de Mântuitorul Hristos și a năframei puse pe capul Mântuitorului înainte de așezarea în

mormânt” (p. 228). Mantia este o piesă de vestimentație purtată de arhieru la ocazii ceremoniale, nefiind îmbrăcată la Sf. Liturghie și „întruchi-pează harul proniator, susținător și acoperitor al lui Dumnezeu” (p. 235). Aici, autorul abordează și problema polistavrosului care nu se mai regăsește în uzul liturgic actual, înlăturat în perioada postbizantină, căci la începutul secolului al XV-lea episcopii purtau felon, arhiepiscopii și mitropoliții polistavros și numai patriarhii sakkos.

Capitolul al V-lea: *Accesorii liturgice arhieresti* face referire la engolpion, purtarea acestuia fiind atestată documentar la începutul secolului al IX-lea, reprezentând „pecetea și mărturisirea credinței care iese din inima episcopului” (p. 246), cărja arhierască a cărei întrebuințare este menționată pentru prima oară în secolul al XII-lea, arătând „autoritatea Duhului și puterea de a sprijini poporul, de a-l păstori și călăuzi, de a-i pedepsi pe cei neascultători și a-i aduna la sine însuși pe cei de departe” (p. 250), dicher și tricher, a căror folosire de arhieru datează din aceeași perioadă, simbolizând „luminarea făcută în cer și pe pământ prin înnumenirea lui Hristos, Cel în două firi...Taina Treimii, pe care a vestit-o” (p. 257) și vulturi care închipuie „darul învățăturii și al înțelepciunii primit de la Dumnezeu, iar perimetrul vulturului semnifică cetatea sau episcopia pe care arhierul o are în grijă” (p. 262).

Capitolul al VI-lea: *Culorile vestimentației liturgice* arată că la început culorile tradiționale erau albul și roșul, prima inițiativă privind culorile veșmintelor în funcție de timpurile liturgice a aparținut papei Inocențiu al III-lea, practică preluată și în Răsăritul ortodox, deși nu există o reglementare unitară la nivel pan-ortodox.

Capitolul al VII-lea: *Rugăciunile la îmbrăcarea veșmintelor* aduce la cunoștința cititorilor că în secolul al XIII-lea exista încă o rugăciune comună pentru înveșmântare, iar forma actuală a rugăciunilor pentru fiecare veșmânt în parte este consemnată din secolul al XIV-lea în *Diataxis*-ul lui Philotei Kokkinos. Aceste scurte rugăciuni „conțin în mare parte versete din Sfânta Scriptură, preponderent din cartea Psalmilor, fiind în strânsă legătură cu semnificația simbolică” (p. 271) a acestora.

Capitolul al VIII-lea: *Modalități vechi de confecționare și împodobire a veșmintelor* enumeră și materialele din care erau confecționate odăjdile: in, lână, mătase și tehnica broderiei cu fir de argint și aur, metale prețioase și neprețioase pentru engolpioane, lucrate în tehnica emailului, filigranului etc, fiind create adevărate opere de artă. În România, cele mai vechi piese de vestimentație liturgică sunt epitrahilul și epigonatul lui Antim Kritopulos de la Tismana, care datează din anii 1370-1389 (p. 289).

*Concluziile* sunt succinte și ilustrează modul exemplar în care părințele arhidiacon s-a achitat de sarcina de a arăta „proveniența veșmintelor

liturgice ale clericilor ortodocși răsăriteni, precum și factorii care au influențat, în timp, numărul, forma și culoarea lor” (p. 297).

*Anexele completează demersul investigativ, dând lucrării de față un plus de valoare: Inventar al celor mai vechi veșminte liturgice păstrate până în prezent (Confecționate până în secolul al XV-lea) – conținând piese expuse în mănăstiri din Muntele Athos, România (Putna, Tismana), Sf. Ecaterina din Sinai, muzee din România (Muzeul Național de Istorie, Muzeul Național de Artă), Grecia, Rusia, Serbia, Macedonia, Vatican, Marea Britanie, SUA, Lista ilustrațiilor - 73 la număr, alb-negru și cele mai multe color, preluate din lăcașuri de cult, codici, manuscrise, cronici, muzee, Tabele cronologice, Schițe iconografice realizate de pictorul Marian Paraschiv.*

*Bibliografia* este selectivă, actuală și foarte bine exploatată de autor, cuprinzând: izvoare, dicționare și enciclopedii, cărți de specialitate, articole și studii și resurse on-line, cu titluri în diferite limbi: română, latină, greacă (din epoca patristică, dar și contemporană), engleză, franceză, germană, italiană.

Lucrarea foarte bine structurată cu un pronunțat caracter interdisciplinar (Istorie bisericească, Liturgică, Artă creștină, Patrologie, Iconografie, Paleografie) este una de certă valoare, iar autorul (licențiat în Teologie, jurnalism și istorie) care a beneficiat de oportunități de cercetare în mediul academic răsăritean și apusean, dovedind acrivie științifică, precum și o mare capacitate de analiză, sinteză și poziționare critică.

Ne aflăm în fața unei abordări comprehensive a problematicii veșmintelor liturgice care era absolut necesară în Ortodoxia românească contemporană. Actualitatea cercetării reiese din faptul că această cunoaștere este de referință pentru fiecare student teolog în pregătirea sa liturgică și pastorală și nu ar trebui să lipsească din biblioteca niciunui cleric.

**DACIAN BUT-CĂPUȘAN**